

КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ ІМПЕРАТИВНОСТІ: СТАТУС, ФУНКЦІЇ

Бортун К.О., к.філол.наук, доцент

Національна академія внутрішніх справ

Контроль є важливим аспектом систем імперативності, що визначає їх функційність і поведінку виконавця імперативної прескрипції. Він ґрунтується на жорстких правилах та чітко визначених ролях, де кожен елемент системи має чітко визначене завдання та підпорядкований певній меті у комунікації.

Варто наголосити, що контроль над дією є важливою умовою речення з імперативною семантикою, мовець має знати про можливість такого контролю. Наразі відсутній повний аналіз архітекτονіки контролю, бо це поняття здається загальноприйнятим і загальновизначеним, Х (який не обов'язково є суб'єктом дії) контролює дію Р, якщо в конкретній ситуації для реалізації дії достатньо бажання Х-а.

Кожна подія, вчинок, потрібні факти є набором певних фактів, що гарантують реалізацію, здійснення певної події, бо всі єдність яких генерує важливі чинники для здійснення. Тобто, якщо дія Р контрольована Х-ом, якщо: а) воля Х-а належить до умов, які реалізують цю Р, і б) й інші потрібні умови та чинники, крім волі суб'єкта до її реалізації, виконані. Р буде реалізовано за умов, якщо Х здійснюватиме волю для її вчинення.

Комунікант не завжди знає, чи було виконано потрібних умов, тому імператив постає не як каузація, але спроба каузації потрібної дії каузативів, що свідчить про наявність/відсутність контакту між каузатором і каузованим. До розуміння поняття «контроль» належить й воля, але «контрольованість» не має на меті потуги до здійснення дії.

Контроль передбачає, що Р буде здійснена, якщо Х буде цього прагнути, і не буде здійснена, якщо не хотітиме цього, але лише бажання не передбачає відсутності контролю. Вивчаючи імператив варто наголосити, що контроль сприяє формуванню комбінації двох «складників». Насамперед дія має бути контрольована його виконавцем, до того ж буде контрольована саме в цій ситуації. Також мовець повинен мати певний вплив на виконавця. Ці «різновиди» контролю називають пропозиційним і комунікативним.

Контроль мовцем дії може бути реалізовано за допомогою різних векторів, що є надважливим для потрактування значення імператива, його розуміння. Імперативні висловлення, що містять у собі 3-ю ос., фіксують те, що контроль у них містить слабший потенціал, ніж у різних векторах волевиявлення, що були адресовані саме співрозмовникові, наприклад, у наказові. Форми 3-ої форми імператива містять у собі оптативне значення. Контроль пояснює полярність імператива й оптатива, зокрема його наявність або відсутність контролю.

Література:

1. Бортун К. О. Форми спільної дії в українській мові як виразники імперативності. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): зб. наук. праць. 2017. № 7. С. 20–23.

2. Бортун К. О. Статус і функційно-семантичні особливості імператива в граматичній системі української мови. Вісник Донецького університету. Серія Б: Гуманітарні науки, 2015. № 1. С. 46–52.

3. Бортун К.О. Стилiстичний потенціал емоційно-експресивної лексики у романах Дари Корній. Закарпатські філологічні студії. Вип. 21. Т. 1 2022. С. 15–19. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.2>

4. Palmer F. R. Mood and Modality. Cambridge etc.: Cambridge University Press, 2001. 236 p.

5. Slipetska V., Bortun K., Zhylin M., Horlachova V., & Kosharnyi, K. (2023). Structure and semantics of verbal means of expressing states of emotional tension in english publicistic texts. *Amazonia Investiga*, 12(67), 212-222. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.67.07.19>

АКТУАЛЬНІ АЛЬТЕРНАТИВИ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Кононенко О.В., Прокопенко О.В., к.ф.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Філософська думка ХХ ст. чималою мірою переймалася звільненням від надто людських змістів і поглядів. Тим часом нинішня цивілізація вже в третьому тисячолітті раз-по-раз зіштовхує нас із ситуаціями, розв'язання яких передбачає, як одну з принципових можливостей, реабілітацію людського елемента, або міри людського, в ролі деякої регулятивної ідеї.

Сьогодні, після Гайдегера, Фуко, Дельоза, важко претендувати на позитивне визначення того, що, власне, є людське. Проте не зрідка можна з певністю констатувати нелюдиновимірність навколишньої реальності, її несумісність з основними характеристиками існування людини – і ми відчуваємо цю нелюдиновимірність дедалі гостріше. Надто часто вона дається взнаки в забудові міст, в темпі і способі нинішнього життя, в потоці інформації, котрий захлюстує нас, в нашому мистецтві й філософії, навіть в духовних і релігійних уподобаннях сучасних людей тощо. Цілковито нелюдиновимірного характеру часто-густо набувають найбільш визнані й поширені в сучасному світі ідеології та освітянські доктрини; зусилля в галузі генної інженерії та клонування, що нині здобувають дедалі надійніший легальний статус, загрожують зробити питання збереження людської ідентичності ще більш заплутаним, якщо взагалі не безнадійним. При цьому, з очевидних причин, згадана тема не повертає до себе й малої частки тієї діяльної небайдужості і зацікавлення, які супроводжують постановку проблем ідентичності політичної або етнонаціональної. Тож, як це не прикро і не парадоксально, граничне загострення теми власне людської ідентичності і людино вимірності нашого життєвого світу на поверхні речей цілком може поставати як її згасання.

Є підстави з обережністю припустити, що протягом останнього часу у нас, в тіні всіляких аномалій, все ж пробуджується певний інтерес до того, що можна було б охарактеризувати як нормальні людські почуття, нормальне спілкування, нормальний людський спосіб життя і мислення. Сама ситуація сучасної антропологічної кризи, сама проблематичність нашого нинішнього існування та ненадійність його онтологічних засад спонукає до такої ре актуалізації, крім очевидного практичного аспекту, властивий і аспект теоретичний, оскільки вона налаштовує на сприйняття усієї сукупності елементів нормального в людському житті як своєрідної й незамінної феноменології людського.

Разом з тим, що міра людського, людяність виходять далеко за межі нормативності в окресленому їй розумінні. Саме судження про те, що по-людськи є нормальним, а що – не нормальним, у багатьох випадках спирається на засновки, безпосередньо нам не надані, такі, що мають більш або менш прихований, латентний характер. В цьому розумінні, необхідною засадою, що забезпечує право ідеї людино вимірності на регулятивне значення для сучасної культури, постає методологічна настанова, котру можна описати як постонтологічну.

Міра людського передбачає здатність до самообмеження : людині, властиво відкривати себе Іншим, сприймати їхні обличчя, їхні смисли, їхні міри – і в співпраці з цією іншомірністю з'ясовувати міру власного буття. Любячи Іншого, ми не будемо спонукати істоту, яку любимо, до безнастанного само подолання – ми переймемося внутрішнім устроєм її буття, її мірністю, що так дивовижно оновлює відчуття нашої власної. І все це, поряд з багатьма іншими, більш прозаїчними речами, формує нашу спільну людську міру, нормальне налаштування і устрій нашого життєвого світу.